

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

проректор з наукової роботи

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

професор Г. М. ТОРБІН

«23» липня 2025 року

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації **Притули Олександра Леонтійовича «ФІЛОСОФІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ-ЗАХИСНИКА ВІТЧИЗНИ (ІСТОРИОСОФСЬКИЙ ТА СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТИ)»**, яка представлена на здобуття ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти

Рецензенти у складі доктора філософських наук, професора кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики **ВЕРНИДУБА Р.М.**; доктора філософських наук, професора кафедри філософії **ГЛУШКО Т.П.**; доктора філософських наук, професора кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності, економіки і маркетингу **ЄРШОВОЇ-БАБЕНКО І.В.** провели попередню експертизу докторської дисертації на тему «Філософія громадянського виховання особистості-захисника Вітчизни (історіософський та світоглядний аспекти)» Притули Олександра Леонтійовича на здобуття ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти за результатами фахового семінару, що відбувся на засіданні кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол №13 від 10 липня 2025 року) та результатів розгляду докторської дисертації та наукових публікацій, в яких висвітлені основні наукові результати докторської дисертації Притули Олександра Леонтійовича, дійшли висновку про таке:

1. Актуальність теми дослідження. Війна, яку розпочала Російська федерація проти України і всього цивілізованого світу, потребує підготовки воїна-захисника, здатного не тільки до активного опору агресору, але й для здобуття перемоги над ним. Формування такого воїна є завданням першочерговим і невідкладним. Звісно, для перемоги над ворогом потрібна ефективна зброя та

відповідна логістика, мобілізація матеріальних, фінансових та людських ресурсів, підтримка з боку країн цивілізаційного штибу й багато чого іншого, що складає матеріально-духовний потенціал перемоги. Однак, вирішальним чинником перемоги є скоріш за все людина, яка володіє цією зброєю, має відповідний військовий вишкіл, а головне – військово-переможний патріотичний дух, що забезпечує його (воїна) стійкість, звитягу, самовіддачу і героїство.

Уже перші бойові зіткнення українських військових з російським агресором показали, що українці є воїнами не тільки високого вишколу у частині бойової майстерності, але й людьми потужного патріотичного, гуманістично-державницького і людського духу, який, за висловом І. Франка «тіло рве до бою», підпорядковує цей процес боротьбі за «щастя і волю, за народ». Війна – це важкі випробування для людей; це руйнація матеріальних і духовних цінностей; це кров і страждання, а головне – невідворотні й вкрай болючі людські втрати, які треба поповнювати новими, ще більш підготовленими і завзятими бійцями, здатними до опору й перемоги. Формування воїна-захисника є завданням, без вирішення якого про виживання народу можна говорити лише умовно. Це запорука ефективного опора агресору. Це головна умова здобуття перемоги, забезпечення майбутнього людини, народу, культури.

Відоме висловлювання Канцлера Німеччини Вільгельма Бісмарка про те, що «війни виграють не генерали, а вчителі і парафіяльні священники», прямо вказує на необхідність підготовки (виховання, формування, зрощення) воїна-захисника вітчизни. Ця підготовка є складовою загального громадянського виховання суб'єкта як людини і громадянина в дусі вірності Конституції, національним та загальнолюдським ідеалам. З другого боку, це особливий процес, метою якого є виховання якостей справжнього воїна – сміливого рішучого, відданого народу, здатного захистити військовими засобами народ, суспільство і країну від будь-якого ворога. Цей процес покладає формування у громадянина почуття військового обов'язку, залізної дисципліни, організованості, стійкості, мужності, витривалості. Не менш важливим є й формування таких якостей, як пильність, спостережливість, мужність, дружба та інших якостей, необхідних для безумовного забезпечення високої бойової готовності.

Формування людини-громадянина, здатної зі зброєю в руках захистити народ, землю і культуру від ворога має три відносно самостійних і разом з тим взаємо пов'язаних аспектів: а) військово патріотичне виховання всього населення насамперед молоді; б) формування якостей захисника Вітчизни військовослужбовців; в) освоєння молоддю бойових мистецтв, заснованих на українських військових традиціях.

2. Об'єктом дисертаційного дослідження є процес громадянського виховання особистості, а його предметом є історіософський та світоглядні виміри

громадянського виховання особистості-захисника Вітчизни в умовах соціокультурної трансформації українського суспільства.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів до феномену харизми, розробці нової авторської методології – метаантропології харизми.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в українській філософії освіти здійснено цілісну концептуалізацію громадянського виховання особистості-захисника Вітчизни в історіософському та світоглядному вимірах, що ґрунтується на інтеграції національних військово-культурних традицій, філософських засад бойових мистецтв та аксіологічних орієнтирів сучасного українського суспільства в умовах воєнних викликів.

Конкретизація наукової новизни дослідження знайшла відображення у таких положеннях і висновках:

Уперше:

- здійснено комплексне та системне філософсько-освітнє осмислення громадянського виховання особистості як захисника держави на основі концептуальної інтеграції історіософського, світоглядного, аксіологічного та культурологічного підходів;
- запропоновано авторське визначення громадянського виховання як процесу формування національної самосвідомості громадян на основі розвитку патріотизму як інтегративної якості свідомого громадянина, дієздатного, становлення свідомого громадянина, патріота, професіонала, розвиток патріотизму як інтегративної якості особи, яка їй дозволяє відчувати себе дієздатною у моральному, соціальному, політичному та юридичному вимірах, готовою до захисту своїх країни та народу;
- виявлено й систематизовано світоглядні орієнтири формування громадянської ідентичності воїна, зокрема на основі категорій честі, гідності, вірності, жертвовності та духу служіння;
- з філософсько-освітньої перспективи осмислено бойові мистецтва як форму екзистенційного та аксіологічного становлення особистості, що сприяє гармонізації її фізичного, духовного та морального розвитку;
- запропоновано авторську концепцію світоглядних перспектив розвитку військово-патріотичного виховання сучасної української молоді, що базується на філософському осмисленні нерозривної єдності свободи і гідності особистості із її боротьбою за державність політичної нації як своєї духовної спільноти, і інтегрує культурно-естетичний, морально-рефлексивний та фізично-спортивний виміри освіти для

зростання патріотичної самосвідомості, мобілізаційної готовності та лідерського потенціалу молоді.

Уточнено:

- зміст і структуру філософських засад громадянського виховання, що включають аксіологічну спрямованість, духовно-моральні цінності, світоглядну самосвідомість та культурну спадкоємність;
- взаємозв'язок між патріотичним і громадянським вихованням, де громадянськість осмислюється як форма відповідальності, а патріотизм — як емоційно-моральний імператив служіння;
- поняття «громадянська компетентність» у контексті військово-патріотичного виховання як системи знань, умінь, переконань і дій, що сприяють готовності особистості до захисту держави;
- філософські основи сучасного військово-патріотичного виховання у контексті необхідності формування національно-політичної суб'єктності української молоді.
- роль світоглядної культури у становленні громадянської ідентичності особистості-захисника як основи моральної стійкості та духовного опору.

Набули подальшого розвитку:

- розуміння ролі громадянської освіти як ключового чинника сталого націєтворення та суспільної консолідації в умовах війни та повоєнної відбудови.
- положення про значущість національної системи бойових мистецтв як засобу формування громадянських чеснот, сили духу та морального самоконтролю;
- ідеї про інтеграцію історико-культурної спадщини (зокрема козацьких традицій) у сучасні освітні практики громадянського та військового виховання;
- уявлення про універсальну освітню модель воїна-громадянина, яка поєднує фізичну досконалість, духовну силу, ціннісну мотивацію та соціальну відповідальність;
- роль громадянського виховання як механізму подолання історичних травм, розбудови демократичної культури та формування нового типу лідерства;
- визначення духовно-етичних засад військової підготовки як філософсько-педагогічної системи цілей, цінностей і смислів, що формують особистість захисника Вітчизни.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення дослідження полягає у розробці цілісного філософсько-освітнього підходу до громадянського виховання особистості-захисника Вітчизни в контексті української історіософської та світоглядної традиції. Дослідження поглиблює

уявлення про взаємозв'язок між філософією виховання, національними військовими традиціями, бойовими мистецтвами та формуванням громадянської ідентичності. Запропоновані концептуальні положення відкривають нові напрями для осмислення ролі освіти у процесах націєтворення, спротиву агресії, формування культури оборони та збереження історичної пам'яті.

У роботі вперше системно осмислено філософські засади громадянського виховання особистості як захисника держави в контексті сучасних безпекових викликів. Методологічна новизна полягає в інтеграції аксіологічного, історіософського, світоглядного та освітнього підходів до аналізу цієї проблематики, що дозволяє сформулювати нові аналітичні рамки для досліджень у галузі філософії освіти, соціальної філософії та культурології.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів для вдосконалення освітніх практик, програм і політик, спрямованих на формування громадянської свідомості, патріотичних цінностей, моральної стійкості та готовності до захисту Вітчизни. Матеріали дослідження можуть бути використані для створення авторських навчальних курсів і освітніх модулів дисциплін «Філософія освіти», «Військово-патріотичне виховання», «Етика захисника Вітчизни», «Громадянська освіта». Результати дослідження можуть слугувати основою для проведення тренінгів, семінарів і виховних заходів у закладах середньої та вищої освіти, військових ліцеях, патріотичних осередках, а також при формуванні державних програм національно-патріотичного виховання молоді в умовах війни та повоєнної відбудови. Запропоновані освітні стратегії можуть бути інтегровані у формальну й неформальну освіту з урахуванням світоглядних трансформацій українського суспільства.

3. Дисертація Притули О.Л. є результатом самостійного наукового пошуку, в якому дослідник представив оригінальні ідеї та напрацювання, що дали змогу ефективно розв'язати поставлені у дослідженні завдання.

Основні ідеї та результати дисертаційного дослідження викладено у 29 наукових працях, серед яких: 3 Публікації у виданнях, що індексуються наукометричними базами Scopus / Web of Science, 16 статей у фахових періодичних виданнях, 3 статті в іноземних виданнях, 1 розділ колективної монографії, 6 тез виступів на наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**Публікації у виданнях, що індексуються
наукометричними базами Scopus / Web of Science**

1. Cultivating Civic Virtue: an Aristotelian Perspective on Ukrainian Martial-Patriotic Education / O. Prytula, V. Glazunov, M. Bratko, K. Previr, M. Mykhalchuk // *Synesis*. Apr-Jun 2025. Vol. 17. Iss. 2. Article Number e338208. (Web of Science, Q2).
2. Prytula O. L., Bohdanovskiy I. V., Anishchenko M. A. Health-Preserving Interventions Based on Ethnic Traditions = Здоров'язбережувальні інтервенції на основі етнічних традицій. *Rehabilitation and Recreation*. Article. 2025. Vol.19. Iss. 2. Pp. 243–250. DOI: 10.32782/2522-1795.2025.19.2.23. (Scopus, Q4).
3. Prytula O. Formation and Functioning of Public Organizations for Military and Patriotic Education = Становлення та функціонування громадських організацій з військово-патріотичного виховання. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. 2024. Iss. 25. Pp. 159-170. DOI 10.31392/iscs.2024.25.159. (Web of Science, Q4).

Статті у фахових періодичних виданнях

4. Prytula O. Self-training and self-education in the professional formation of a Ukrainian citizen = Самовиховання і самоосвіта у професійному становленні українського громадянина. *Філософія освіти = Philosophy of Education*. 2024. Vol. 30 No. 1. С. 160-173 <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-1-9>
5. Припула О. Л. Бойові мистецтва в системі нової української школи. *Освітній дискурс : збірник наукових праць = Educational discourse : collection of scientific papers*. 2024. Вип. 51 (10-12). С. 82-91/
6. Припула О. Виховання захисника Вітчизни в історико-філософському контексті. *Вища освіта України*. 2024. № 3. С. 79-88. DOI 10.32782/NPU-VOU.2024.3(94).09
7. Припула О. Військове мистецтво козаків як основа військово-патріотичного виховання сучасної молоді (філософська оцінка) = Military art of the Cossacks as the basis of military-patriotic education of modern youth (philosophical assessment). *Мультиверсум. Філософський альманах. = Mul'tiversum. Filosofskij al'manah*. 2024. Vol. 1 No. 1(179). Pp. 42-57.
8. Припула О. Л. Громадянське виховання особистості як нагальна потреба сучасного українського суспільства. *Освітній дискурс : збірник наукових праць = Educational discourse : collection of scientific papers*. 2024. Вип. 50 (7-9). С. 78-85. DOI 10.33930/ed.2019.5007.50(7-9)-12
9. Припула О. Л. Ідеологія військово-патріотичного виховання в українській філософії докозацького періоду. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 2(10). С. 239-245. DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.29>
10. Припула О. Класифікації військово-бойових традицій. *Humanities studies*. 2024. Вип. 21 (98). С. 70-77. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-21-98-09>

11. Притула О. Л. Основні напрями та структурні елементи громадянського виховання. *Освітній дискурс : збірник наукових праць = Educational discourse : collection of scientific papers*. 2024. Вип. 49 (4-6). С. 108-117. DOI 10.33930/ed.2019.5007.49(4-6)-11
12. Притула О. Л. Процесуальний характер громадянського виховання *Politology bulletin = Політологічний вісник*. 2024. Iss. 92. С. 212-224.
13. Притула О. Світогляд як духовна основа громадського становлення особистості. *Humanities studies*. 2024. Вип. 19 (96). С. 77-82. doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-08>
14. Притула О. Л. Світоглядна і політична підготовка громадянина в період соціальних змін. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2024. № 2. С. 142-147. DOI: 10.18372/2412-2157.40.19348.
15. Притула О. Л. Система українських військових традицій в період становлення та розвитку. *Politology bulletin*. 2024. Iss. 93. С. 236–252. DOI 10.17721/2415–88IX.2024.93.236-252
16. Притула О. Л. Сутність громадянського виховання в давній історії українців. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 3 (11). С. 176–183. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.3.19>
17. Притула О. Українські етнічні традиції здорового способу життя і їх місце в сучасній цивілізації. *Філософія та управління*. 2024. № 1. С. 36–44. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.05>
18. Притула О. Формування громадянських якостей особистості. *Вища освіта України*. 2024. № 2. С. 126-133. DOI 10.32782/NPU-VOU.2024.2(93).15.
19. Притула О. Л. Штучний інтелект як передвісник істотних змін в освіті. *Філософія освіти*. 2024. № 30(1). С. 160-173.

Статті у зарубіжних виданнях

20. Prytula O. The Formation of The Value of Orientations of the Individual in the Context of Military-Patriotic Education. *Paradigm of Knowledge*. 2024. № 6(64). 19 p. [https://doi.org/10.26886/2520-7474.6\(64\)2024.1](https://doi.org/10.26886/2520-7474.6(64)2024.1)
21. Prytula Olexandr. The Phenomenon of Cossack Pedagogy as a Heritage of Ukrainian Folk Culture. *Innovative Solutions in Modern Science*. New York: TK Meganom LLC. 2023. Vol. 5, No. 60. Pp. 94-117. doi: 10.26886/2414-634X.5(60)2023.5
22. Prytula O. The Role of Introducing the Cossack-Chivalric Traditions Into the Modern Educational Process. *Paradigm of knowledge*. 2023. № 4(58). Pp. 116-136.

23. Патріотичне виховання в Україні в умовах воєнного стану: генеза національної стійкості крізь призму наукових досліджень : монографія / Є. О. Балабушка, І. М. Вановська ... О. Л. Притула [та ін.] ; ред.: Б. О. Попков, С. В. Петков; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Ліра-К, 2025. 363 с.

Матеріали конференцій

24. Притула О. Л., Конох А. П. Сутність козацької педагогіки в аспекті української етнічної системи збереження здоров'я людини. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту, фізичної реабілітації та туризму у сучасних умовах життя*: матеріали VI між-народної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18–19 квітня 2024 р. Львів; Торунь : Liha-Pres, 2024. – С. 444–446. – <https://doi.org/10.36059/978-966-397-383-8-117>.

25. Притула О. Л., Конох А. П. Українські народні ігри як засіб оздоровлення населення в контексті семифакторної системи здоров'я і розвитку людини. *European integration processes in physical education and sports : scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. – Pp. 230–248. – <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-458-0-12>

26. Тютюнник Л., Притула О. Психофізичні техніки козацького спасу як засіб розвитку стресостійкості. *Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: екотренінг* : збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 квітня 2024 року) / відп. ред. Т. Д. Перепелюк. Умань; Київ: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. С. 198–200.

27. Конох А. П., Притула О. Л. Семифакторна система здоров'я і розвитку людини в аспекті формування психосоціальної стійкості особистості. *Соціально-психологічний супровід особистості в умовах інтеграції України в Європейський простір*: збірник матеріалів IV Інтернет-конференції, 22 травня 2024 року / за заг. ред. І. С. Деснова. Київ: МДУ, 2024. С. 153-155.

28. Притула О. Л. Теоретико-методичні засади формування системи збереження здоров'я на основі традицій запорозького козацтва. *The VI International Science Conference «Innovative technologies in science and practice»*, October 26–28, 2021, Haifa, Israel. – 2021. – Pp. 265–268. – DOI 10.46299/ISG.2021.II.VI

29. Притула О. Л. Формування системи здорового способу життя у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на основі етнічних традицій. *The*

VII International Science Conference «Modern trends in development science and practice», November 02-05, 2021, Varna, Bulgaria. Pp. 432-436.

4. Слід вважати, що дисертаційна робота Притули Олександра Леонтійовича є достатньою мірою апробованою.

Результати дисертації були апробовані на шести наукових конференціях: Притула О. Л., Конох А. П. Сутність козацької педагогіки в аспекті української етнічної системи збереження здоров'я людини. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту, фізичної реабілітації та туризму у сучасних умовах життя*: матеріали VI між-народної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18–19 квітня 2024 р. Львів; Торунь : Liha-Pres, 2024. – С. 444–446. – <https://doi.org/10.36059/978-966-397-383-8-117>; Притула О. Л., Конох А. П. Українські народні ігри як засіб оздоровлення населення в контексті семифакторної системи здоров'я і розвитку людини. *European integration processes in physical education and sports : scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. – Pp. 230–248. – <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-458-0-12>; Тютюнник Л., Притула О. Психофізичні техніки козацького спасу як засіб розвитку стресостійкості. *Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: екотренінг* : збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 квітня 2024 року) / відп. ред. Т. Д. Перепелюк. Умань; Київ: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. С. 198–200. Конох А. П., Притула О. Л. Семифакторна система здоров'я і розвитку людини в аспекті формування психосоціальної стійкості особистості. *Соціально-психологічний супровід особистості в умовах інтеграції України в Європейський простір*: збірник матеріалів IV Інтернет-конференції, 22 травня 2024 року / за заг. ред. І. С. Деснова. Київ: МДУ, 2024. С. 153-155.; Притула О. Л. Теоретико-методичні засади формування системи збереження здоров'я на основі традицій запорозького козацтва. *The VI International Science Conference «Innovative technologies in science and practice», October 26–28, 2021, Haifa, Israel. – 2021. – Pp. 265–268. – DOI 10.46299/ISG.2021.II.VI*; Притула О. Л. Формування системи здорового способу життя у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на основі етнічних традицій. *The VII International Science Conference «Modern trends in development science and practice», November 02-05, 2021, Varna, Bulgaria. Pp. 432-436.*

5. Вважати, що дисертація Притули Олександра Леонтійовича на тему: «Філософія громадянського виховання особистості-захисника Вітчизни (історіософський та світоглядний аспекти)» є завершеним самостійним

дослідженням, яке відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. №1197.

6. Рекомендувати: Виходячи з наведеного вище, рецензенти затверджують цей висновок і рекомендують дисертацію Притули Олександра Леонтійовича на тему: «Філософія громадянського виховання особистості-захисника Вітчизни (історіософський та світоглядний аспекти)», подану на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти, до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рішення прийняте одногосно.

23.07.2025

Рецензенти:

д.філос.н, професор кафедри
соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики

Вернидуб Р.М.

д.філос.н, професор кафедри
філософії

Глушко Т.П.

д.філос.н, професор кафедри
менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу

Єршова-Бабенко І.В.